

1. ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΙΝΩΝ ΣΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΘΗΝΑ

Ιστορική επισκόπηση

Η πρώτη κωδικοποίηση και καταγραφή νομοθεσίας στην Αττική έγινε, σύμφωνα με την παράδοση, το 621 π.Χ. από τον Δράκοντα¹, για τον οποίο παραδίδεται ότι επέβαλλε την ποινή του θανάτου για όλα τα εγκλήματα². Ουσιαστικά ο Δράκων, ως ο πρώτος που διατύπωσε γραπτά τους ήδη υπάρχοντες εθιμικούς θεσμούς, δεν έκανε άλλο από το να περιβάλλει με νομικό χαρακτήρα τις τιμωρίες που αποδίδονταν με μορφή αυτοδικίας από τον παθόντα ή τους συγγενείς του, καθιστώντας τες νομοθετημένες ποινές.

Στην αρχαϊκή εποχή η απονομή της δικαιοσύνης γίνεται ιδιωτικά από το θιγόμενο πρόσωπο ή από κάποιο μέλος του ίδιου γένους ακολουθώντας ορισμένους κανόνες με εθιμική ισχύ, τις *θέμιστες*³. Τις πληροφορίες για τα ισχύσαντα πριν από την καταγραφή της νομοθεσίας αντλούμε αποκλειστικά

1. Αριστ. *Αθ. Πολ.* 4, 1: ἐπ' Ἀρισταίχμου ἄρχοντος Δράκων τούς θεσμούς ἔθηκεν. Για τη μεταβολή από το θεσμό στο νόμο βλ. M. Ostwald, *Nomos and the Beginnings of the Athenian Democracy*, Oxford 1969.

2. Πλουτ. *Β. Σύλων.* 17: Πρῶτον μὲν οὖν τούς Δράκοντος νόμους ἀνεῖλε πλὴν τῶν φονικῶν ἅπαντας διὰ τὴν χαλεπότητα καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐπιτιμίων. Μία γὰρ ὀλίγου δεῖν ἅπασιν ὄριστο τοῖς ἀμαρτάνουσι ζημία θάνατος.

3. Για τις *θέμιστες* βλ. Γ.Κ. Βλάχο, *Πολιτικές κοινωνίες στον Όμηρο*, Αθήνα 1984, 191-203 · Κ. Γαρόδικα, "Τὸ παρ' ἀρχαίαις Ἑλλήσι καὶ μάλιστα τοῖς Ἀττικοῖς ποινικὸν καὶ ἰδίᾳ τὸ φονικὸν δίκαιον", *Ἀθηνά* 29 (1917), 209 · V. Ehrenberg, *Die Rechtsidee im Frühen Griechentum. Untersuchungen zur Geschichte der werdenden Polis*, Leipzig 1921, 3-4, 95-7, 126-7 · L. Gernet, *Anthropologie de la Grèce antique*, Paris 1982, 68, 163-6 καὶ *Droit et insti-*

από τα ομηρικά έπη, συνεπώς μόνο κατ' αναλογία συμπεραίνουμε ότι τα ίδια ίσχυαν στην Αττική, με βάση την κοινή οργάνωση της κοινωνίας και την κοινή καταγωγή. Αρωγός σ' αυτό είναι το έργο των τραγικών, και κυρίως του Αισχύλου, όπου είναι σαφής η αντανάκλαση εθίμων της ηρωικής εποχής.

Στα έπη, όπου αφθονούν τα παραδείγματα ιδιωτικής αντεκδίκησης, του φόνου⁴, το αίμα πληρώνεται με αίμα και ο συγγενής έχει χρέος να σκοτώσει το δράστη, σύμφωνα με την ισχύουσα αρχή της ταυτοπάθειας. Ο νεκρός δεν πρέπει να μείνει ανεκδίκητος (*ἄτιτος*): είναι ευτυχής εκείνος που θα αφήσει πίσω του έναν συγγενή για να ανταποδώσει τα ίσα στο φονιά, ενώ ντροπιασμένη έμενε η οικογένεια που δεν εκδικούνταν το φόνο ενός μέλους της⁵. Μοναδική ελπίδα σωτηρίας είχε ο ανθρωποκτόνος τη φυγή από την πατρίδα⁶, όπου όμως, μακριά από το γένος που του παρείχε υποστήριξη (*ἀφρήτωρ, ἀνέστιος*), έπρεπε να αγωνιστεί σκληρά για να επιβιώσει.

Ήδη στα έπη ωστόσο βλέπουμε θεσμοθετημένη μια εναλλακτική δυνατότητα για το δράστη ανθρωποκτονίας, ο οποίος μπορούσε να σώσει τη ζωή του παραμένοντας στην πατρίδα αν οι συγγενείς του θύματος συμφωνούσαν να δεχτούν από το δράστη μια χρηματική ικανοποίηση, που το ύψος της καθοριζόταν με βάση την κοινωνική θέση και την οικονομική κατάσταση

tutions en Grèce antique, Paris 1982, 96· R. Hirzel, *Themis, Dike und Verwandtes*, Leipzig 1907, 43-5· A. Tsopanakis, "Moral and legal aspects of aggression and defense in Homer", *ΕΕΦΣΑΠΘ* 11, 352· N. Tsouyopoulos, *Strafe im Frühgriechischen Denken*, Freiburg-München 1966, 13-21.

4. Ομήρ. *Ιλ.* Ξ 482-5: *φράζεσθ' ὡς ὑμῖν Πρόμαχος δεδμημένος εὔδει ἔγχει ἐμῶ, ἵνα μή τι κασιγνήτοιο γε ποιῆ δηρὸν ἄτιτος ἔη· τῷ καί τις τ' εὖχεται ἀνὴρ γνωτὸν ἐνὶ μεγάροισιν ἀρῆς ἀλκτῆρα λιπέσθαι*. Πρβλ. *Οδύσ.* α 298-300 και γ 306-10.

5. *Οδύσ.* ω 432-5: *ἴομεν ἢ καὶ ἔπειτα κατηφέες ἐσοσόμεθ' αἰεὶ· λῶθή γὰρ τάδε γ' ἐστὶ καὶ ἐσοσόμενοισι πυθέσθαι, εἰ δὴ μή παίδων τε κασιγνήτων τε φονῆας τισάμεθ'.*

6. *Ιλ.* Β 661-7: *Τληπόλεμος δ' ἐπεὶ οὖν τράφ' ἐνὶ μεγάρῳ εὐπύχτω, αὐτίκα πατρὸς ἐοῖο φίλον μήτρακα κατέκτα ἤδη γηράσκοντα Διόμνιον, ὄζον Ἄρηος· αἴψα δὲ νῆας ἔπηξε, πολὺν δ' ὄγε λαὸν ἀγείρας βῆ φεύγων ἐπὶ πόντον· ἀπειλησαν γὰρ οἱ ἄλλοι υἱέες υἰώνοι τε βίης Ἑρακληίδης. Αὐτὰρ ὁ γ' ἐς Ῥόδον ἴξεν ἀλώμενος, ἄλγεα πάσχων* Ν 695-7: *ἔσκε Μέδων, Αἴαντος ἀδελφεός· αὐτὰρ ἔναϊεν ἐν φυλάκῃ, γαίης ἀπὸ πατρίδος, ἀνδρα κατακτάς, γνωστὸν μητρειῆς Ἐριώπιδος ἦν ἔχ' Ὀϊλεύς*. Πρβλ. ακόμη *Ιλ.* Ο 334-6 και 430-2, Π 573-4, Ψ 84, Ω 480-2· *Οδύσ.* ν 256-7 και 272-4, ξ 380-3, ο 224 και 271-8, ψ 117-9. Ευριπ. *Ἴων* 1236-8. Αντίθετα από την ποιηή, η φυγή δεν θέτει τέλος στην αντιδικία. Βλ. E. Cantarella, *Studi sull' omicidio in diritto greco e romano*, Milano 1976, 27-8.

των δύο οικογενειών⁷. Είναι χαρακτηριστικό ότι αυτή η χρηματική αποζημίωση για το αίμα που χύθηκε, την οποία καταβάλλει ο φονεύς στην οικογένεια του θύματος, αποδίδεται με τον όρο *ποινή*⁸, όρος που έχει επίσης την ίδια εποχή, τη γενικότερη έννοια του τιμήματος που καταβάλλεται για ικανοποίηση και κατ' επέκταση σημαίνει την εκδίκηση, την τιμωρία, τα αντίποινα⁹, ενώ συναντάται σπανιότατα στους ρήτορες της κλασικής εποχής μετά τον Αντιφώντα. Η εξιλαστήρια χρηματική αποζημίωση δηλώνεται επίσης με τις λέξεις *ἄποινα* και *τιμή*¹⁰, και εδώ για πρώτη φορά εμφανίζεται η εννοιολογική συγγένεια *ποινής* και *τιμής*¹¹, η οποία θα προσλάβει και νέες εκφάνσεις στο αττικό δίκαιο της κλασικής εποχής.

7. Για τον καθορισμό της *ποινής* βλ. R. J. Bonner - G. Smith, *The Administration of Justice from Homer to Aristotle*, Chicago 1930, τ. Ι, 27· Γαρδίκια, *ό.π.*, 211-3· D. M. McDowell, *Τὸ Δίκαιο στην Αθήνα των κλασικών χρόνων*, Αθήνα 1986, 109-11· Ν. Πανταζόπουλο, *Ιστορική εισαγωγή εις τας πηγὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου*, Αθήνα 1968, 69· Μ. Ι. Τσιτοκλή, "Ἰστωρ", *ΕΕΣΝΟΕΑΠΘ*, 762-7· Χ. Δ. Χατζόπουλο, *Από τον Ἄρειο Πάγο στην εκκλησία του δήμου*, Αθήνα-Κομοτηνή 1983, 42-50.

8. *Ιλ. Ε* 265-6: *τῆς γάρ ται γενεῆς, ἧς Τρωί περ εὐρύοπα Ζεὺς δῶχ' υἱὸς ποιήν Γανυμήδεος* και *Ι* 632-6: *καὶ μὲν τίς τε κασιγνήτοιο φονῆος ποιήν ἢ οὐ παιδὸς ἐδέξατο τεθνηῶτος· καὶ ῥ' ὁ μὲν ἐν δήμῳ μένει αὐτοῦ πόλλ' ἀποτείσας, τοῦ δέ τ' ἐρητύεται κραδίη και θυμὸς ἀγγήνωρ ποιήν δεξαμένω*. Πρβλ. αὐτ. Σ 496-510, *Οδύς*. χ 62.

9. Βλ. λ. *ποινή* εις: P. Chantraine, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque*, Paris 1968-70· C. Daremberg-E. Saglio-E. Pottier, *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines d'après les textes et les monuments*, Graz 1969· H. Frisk, *Griechisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg 1960 κε· J. B. Hofmann, *Etymologisches Wörterbuch des Griechischen*, Darmstadt 1966· H. G. Liddell-R. Scott-H. S. Jones-R. M. McKenzie, *A Greek-English Lexicon*, Oxford 1968· *Lexikon der Alten Welt*, Zürich-Stuttgart 1965. Για την έννοια και τη σχέση των λέξεων *ἄποινα* και *ποινή* βλ. G. Glotz, *La solidarité de la famille dans le droit criminel en Grèce*, Paris 1904, 103-13.

10. Στην *Ιλ. Γ* 284-91 χρησιμοποιούνται ως συνώνυμες οι λέξεις *τιμή* και *ποινή*: *εἰ δέ κ' Ἀλέξανδρον κτείνῃ ξανθὸς Μενέλαος, Τρῶας ἐπειθ' Ἑλένην και κτήματα πάντ' ἀποδοῦναι, τιμήν δ' Ἀργείοις ἀποτινέμεν ἦν τιν' ἔοικεν, ἧ τε και ἐσσομένοισι μετ' ἀνθρώποισι πέληται· εἰ σ' ἂν ἐμοὶ τιμήν Πριάμοιο Πριάμοιο τε παῖδες τίνειν οὐκ ἐθέλωσιν Ἀλεξάνδροιο πεσόντος, αὐτάρ ἐγὼ και ἔπειτα μαχήσομαι εἵνεκα ποινῆς αὐθι μένων, ἧὸς κε τέλος πολέμοιο κιχέω*.

11. Για τη σχέση *ποινής* και *τιμής* βλ. E. Benveniste, *Le vocabulaire des institutions indo-européennes*, Paris 1969, τ. ΙΙ, 43-55. Επίσης Γαρδίκια, *ό.π.*, 313-4· Ν. Α. Παρασκευόπουλο, *Τιμή, ὕβρις και παρρησία*, Θεο/νίκη 1981, 13-5.

Πάντως η δυνατότητα επιλογής της χρηματικής αποζημίωσης αντί της ταυτοπάθειας παραμένει εναλλακτική, αφού δεν υπήρχε νόμος που να καθιστά υποχρεωτική την παραπομπή της υπόθεσης στο δικαστήριο, αλλά ούτε και αρμόδια δικαστική αρχή. Η μόνη παρέμβαση “δικαστή”, ή μάλλον διαιτητή, που μαρτυρείται στα ομηρικά κείμενα αναφέρεται στην επίλυση των διαφορών σχετικά με την απότιση του συμφωνηθέντος ποσού¹² και, όπως φαίνεται, η προσφυγή σ’ αυτήν είναι δυνητική. Ένας λόγος που οδηγούσε στη διευθέτηση της διαφοράς με καταβολή ποινής ήταν προφανώς η αδυναμία για αντεκδίκηση, λόγω έλλειψης κοντινών συγγενών ή απροθυμίας τους να αναλάβουν την δίωξη του δράστη διακινδυνεύοντας τη ζωή τους. Ένας άλλος λόγος ήταν εξάλλου¹³ η διαπίστωση ότι η διαιώνιση των αντεκδικήσεων απέφερε περισσότερη ζημιά παρά ωφέλεια.

Όπως αργότερα οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις του Σόλωνα εκφράζονται κυρίως μέσα από μέτρα οικογενειακού και εμπραγμάτου δικαίου, έτσι και οι προσπάθειες του Δράκοντα¹⁴ να εξασθενίσει την εξουσία των κυρίαρχων αριστοκρατικών γενών μαρτυρείται μέσα από την αναδιοργάνωση της ποινικής δικαιοσύνης: καθίσταται υποχρεωτική η παραπομπή των κατηγορουμένων για κάποιο έγκλημα στο δικαστήριο, που επιβάλλει τις προβλεπόμενες από το νόμο κυρώσεις, ενώ την εκτέλεση των ποινών αναλαμβάνουν τα όργανα της πόλεως. Γλαφυρά περιγράφει ο Αισχύλος στις Ευμενίδες την ίδρυση του Αρείου Πάγου και τον πρώτο δράστη ανθρωποκτονίας που καλείται να δι-

12. Ένα παράδειγμά είναι η περίφημη σκηνή της ασπίδας του Αχιλλέα στην *Ιλιάδα* Σ 496-510, όπου δύο άνδρες αντιδικούν για την πληρωμή της τιμής του αίματος ενός σκοτωμένου, με τη διαιτησία των γερόντων. Πρβλ. Ι. Βελισσαροπούλου, *Θεσμοί της αρχαιότητας. Η πόλις*, Αθήνα-Κομοτηνή 1987, 182-4· Χατζόπουλο, *ό.π.*, 41-52, όπου και εκτενής βιβλιογραφία.

13. Όπως επισημαίνεται από τον Παρασκευόπουλο, *Η δικαστική άφεση της ποινής*, Θεσ/νίκη 1982, 31.

14. Για τη νομοθεσία του Δράκοντα βλ. Bonner-Smith, *ό.π.* I, 112-5, Γαρδίκια, *ό.π.*, 230-6· M. Gagarin, *Drakon and early Athenian Homicide Law*, Boston 1981, passim· Gernet, *Anthropologie*, 227-31· Glotz, *ό.π.*, 299-320· D. M. McDowell, *Athenian Homicide Law in the Age of the Orators*, Manchester 1953, 116-22· Γ. Π. Νάικου, *Ιστορία Ελληνικού και Ρωμαϊκού Δικαίου*, Θεσ/νίκη 1991, 116-9· D. Nörr, “Zum Mordtatbestand”, *Studi in onore di Arn. Biscardi*, Milano 1983, 630-53· E. Ruschenbusch, “Φόνος zum Recht Drakons und seiner Bedeutung für das Werden des athenischen Staates”, *Historia* 9 (1960), 129-40· R. S. Stroud, *Drakon's Law on Homicide*, Berkeley-Los Angeles 1968 και *The Axones and Kyrbeis of Drakon and Solon*, 14-22· Ι. Τριανταφυλλόπουλο, *Αρχαία ελληνικά δίκαια*, Αθήνα 1978, 69-74· Χατζόπουλο, *ό.π.*, 53-68.

κάσει, τον Ορέστη¹⁵· παράλληλα με την ίδρυση του πρώτου δικαστηρίου, ο ποιητής υπαινίσσεται και μια μεταρρύθμιση στη θρησκευτική ζωή, με την εδραίωση του Δωδεκάθεου εις βάρος των αρχαιότερων θεοτήτων.

Ωστόσο η δίωξη του δράστη παραμένει στα χέρια των στενών συγγενών, και έτσι θα διατηρηθεί σε όλη τη διάρκεια της κλασικής εποχής. Για την ανθρωποκτονία επιβάλλεται η ποινή του θανάτου, θεσπίζονται όμως σημαντικές διαφορές με το προϊσχύσαν εθιμικό δίκαιο, αφού γίνεται διάκριση μεταξύ *φόνου εκ προνοίας* και *άκουστού φόνου*, και για το δράστη ανθρωποκτονίας εξ αμελείας επιφυλάσσεται επεικέστερη μεταχείριση – ενώ αντίθετα στον Όμηρο η έλλειψη πρόθεσης δεν συνιστά λόγο απαλλαγής ή μείωσης της ποινής¹⁶. Αναγνωρίζονται εξάλλου ορισμένες περιστάσεις *δικαίου φόνου*, ο δράστης του οποίου μένει ατιμώρητος. Έτσι, χωρίς να αμφισβητείται η αυστηρότητα της δρακόντειας νομοθεσίας, η παράδοση της ομοιόμορφης επιβολής θανατικής ποινής αποδεικνύεται ανεκδοτολογική, αφού αφ' ενός επιβάλλεται η ποινή της εξορίας για φόνο εξ αμελείας και αφ' ετέρου αναγνωρίζεται και κατοχυρώνεται με προϋποθέσεις η επιλογή της αυτοεξορίας για το δράστη *φόνου εκ προνοίας*.

Σχεδόν μισόν αιώνα αργότερα, ο Σόλων καλείται να γεφυρώσει το πολιτικό αδιέξοδο που είχε προκύψει, με αποκορύφωμα τα γεγονότα του Κυλώνειου Άγους, και να δώσει στους Αθηναίους μια καινούργια νομοθεσία¹⁷. Περιβεβλημένος με απόλυτη εξουσία, ο Σόλων προσπαθεί να ενσωματώσει στους νόμους του στοιχεία που θα τους κάνουν καθολικά αποδεκτούς από τις αντιμαχόμενες μερίδες, στόχος που αποδεικνύεται σχεδόν ακατόρθωτος. Οι πληροφορίες μας για τη νομοθεσία του Σόλωνα είναι όλες μεταγενέστερες, με εξαίρεση τις σωζόμενες ελεγείες του νομοθέτη, όπου, μολονότι

15. *Ευμην.* 440-99.

16. Πρβλ. *Ιλ.* Ψ 85-90, *Οδύσ.* χ 31-4.

17. Ο Ruschenbusch, *Σόλωνος Νόμοι. Die Fragmente des Solonischen Gesetzeswerkes*, Wiesbaden 1966 και ο I. Ζέπος, "Νομοθεσία του Σόλωνος", *ΕΚΕΙΔΑ* 18 (1971), 1 επ., επιχείρησαν μια συστηματική παρουσίαση των νόμων που αποδίδονται στο Σόλωνα. Για τη σολώνεια νομοθεσία μέσα στο ιστορικό πλαίσιο της εποχής της βλ. ενδεικτικά G. Busolt, *Griechische Geschichte bis zur Schlacht bei Chaeroneia*, Gotha 1895, τ. II, 273-90· Glotz, *ό.π.*, 350-83· C. Hignett, *A History of the athenian Constitution to the End of the Fifth Century B.C.*, Oxford 1952, 17-27 και 86-108· Stroud, *Axones*, 33-48· H. J. Wolff, *Beiträge zur Rechtsgeschichte Altgriechenlands und des hellenistisch-römischen Ägypten*, Weimar 1961, 73-89. Βλ. επίσης G. M. Calhoun, *The Growth of Criminal Law in Ancient Greece*, Berkeley 1927, 72-87.

οι αναφορές στους νόμους του είναι έμμεσες, αντικατοπτρίζεται θαυμάσια η κοινωνικοπολιτική κατάσταση στην Αθήνα της εποχής εκείνης. Ο Πλούταρχος, ο Αριστοτέλης και οι ρήτορες της κλασικής εποχής είναι οι πλουσιότερες πηγές· είναι όμως συχνά δύσκολο να διακρίνουμε τους αυθεντικούς νόμους, ιδίως εξαιτίας της συνήθειας των ρητόρων να αποδίδουν στον αρχαίο νομοθέτη κάθε νόμο στον οποίο ήθελαν να προσδώσουν αυξημένο κύρος.

Σε επίπεδο “ποινικού δικαίου” ο Σόλων προβαίνει σε διακρίσεις μεταξύ των εγκλημάτων και θεσπίζει κάποια αντιστοιχία μεταξύ βαρύτητας του εγκλήματος και ποινής¹⁸· καταργεί όλους τους νόμους του Δράκοντα εκτός από τους φονικούς¹⁹, οι οποίοι είναι οι μόνοι που σώζονται μέχρι τις μέρες μας, δυστυχώς σε μορφή πολύ αποσπασματική. Το φάσμα των επιβαλλόμενων ποινών στη νομοθεσία του Σόλωνα είναι ευρύτερο: εκτός από τη θανατική ποινή και την εξορία, προβλέπονται για ορισμένα αδικήματα χρηματικές ποινές. Η θέσπιση της χρηματικής ποινής αποτελεί σημαντική καινοτομία· μέχρι τότε, όλες οι τιμωρίες αφορούν την προσωπικότητα του δράστη και ενέχουν ένα ποσοστό βίας, αφού έχουν ως αποτέλεσμα είτε τη θανάτωση είτε την εκδίωξη από την κοινότητα. Με τη δυνατότητα καταβολής προστίμου προς την πολιτεία εισάγεται ένας ειρηνικότερος τρόπος διευθέτησης. Παρά το γεγονός ότι στόχος της ποινής εξακολουθεί να είναι η εκδίκηση και όχι η δελτίωση του δράστη, η λεγόμενη σήμερα ειδική πρόληψη, αποδυναμώνεται ο προσωπικός ρόλος του παθόντος και εδραιώνεται η ολοένα αυξανόμενη εξουσία της πόλεως. Οι μέχρι τότε γνωστές κυρώσεις πηγάζουν από έναν κοινό ιδεολογικό πυρήνα, που είναι η αποβολή από την κοινότητα ενός μέλους που την έχει διαταράξει με τις πράξεις του. Τόσο ο θάνατος, η αρχαιότερη τιμωρία στην ιστορία του ανθρώπου, όσο και η εξορία που προβλέπεται από τη δρακόντεια νομοθεσία – αλλά και η αυτοεξορία για την αποφυγή της θανάτωσης – λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο: αποσκοπώντας αποκλειστικά στην εκδίκηση σε βάρος του δράστη, αποβλέπουν στην εξάλειψη/εκμηδένισή του.

Εμπνεόμενος από τον αρχαίο θεσμό της χρηματικής αποζημίωσης την οποία κατέβαλλε στους συγγενείς του φονευθέντος ο δράστης ανθρωποκτο-

18. Βλ. Αριστ. *Αθ. Πολ.* 8, 4-5 και 9, 1· Πλουτ. *Β. Σόλων* 17-24.

19. Αριστ. *ό.π.* 7: *Πολιτείαν δὲ κατέστησε καὶ νόμους ἔθηκεν ἄλλους, τοῖς δὲ Δράκοντος θεσμοῖς ἐπαύσαντο χρώμενοι πλὴν τῶν φονικῶν.* Πλουτ. *ό.π.* 17: *Πρῶτον μὲν οὖν τοὺς Δράκοντος νόμους ἀνείλε πλὴν τῶν φονικῶν ἅπαντας διὰ τὴν χαλεπότητα καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐπιτιμῶν.*